

Kerstverhaal: verlos ons van het dataïsme

FTM

Hans Schnitzler

Het jaar 2018 kán een jubeljaar worden. In zijn kerstverhaal roept columnist Hans Schnitzler op tot beteugeling van de almacht van de tech-titanen en hogepriesters van Silicon Valley. Eerste stap: een smartphone-vrij kerstmaal.

Mogen wij even uw aandacht? In onze gemeenschap — de orde der Grote Datascheppers — hangen wij de leer van het [dataïsme](#) aan. Onze centrale geloofsblijdenis luidt: er is geen andere godheid dan data en Algoritmus is zijn profeet. Wie bij ons binnentreedt, onderwerpt zich aan het gebod van dataficering. Dat wil zeggen: wij geloven niet in personen, maar in gegevens. De patiënt verandert bij ons in patiëntgegevens, de lezer in leesgegevens, de muzikliefhebber in luistergegevens en het kind in kindgegevens. Kerstening 2.0 begint met het inzicht dat de mens een klont gegevens is, een hoopje informatie. Niets meer en niets minder.

Na de dataficering volgt de fase van de algoritmisering. Dit is onze hoogmis, een esoterisch ritueel waarbij onze profeet Algoritmus uw data net zo lang geselt totdat zij hun geheime patronen opbiechten. Met deze patronen kunnen wij uw toekomstig gedrag gaan voorspellen en delen met andere leden uit onze geloofsgemeenschap. Onze hoge datapriesters weten [waar u bent, waaraan u denkt en waarnaar u verlangt](#). Zo behoeden wij u voor verkeerde keuzes of onwelkome verrassingen. Wij kennen u namelijk beter dan u zichzelf kent.

Dit noemen wij technodeterminisme. Je zou deze doctrine als een eigentijdse technovariant op de Protestantse predestinatieleer kunnen zien. Alles ligt vast; er is geen ontkomen aan. Anders gesteld: resultaten uit het verleden — lees: uw datasporen — bieden wel degelijk een garantie voor de toekomst. Het opbiechten van uw zonden en geheimen is bij ons dan ook een geautomatiseerde aangelegenheid geworden. U hoeft er nauwelijks iets voor te doen. Maar wees gerust: hoewel niets ons ontgaat in de cloud en we alles onthouden, zijn we één en al barmhartigheid. Wij willen de wereld namelijk dichterbij elkaar brengen, zoals onze hogepriester 'The Zuck' predikt. Zijn boodschap slaat aan: hij heeft inmiddels twee miljard volgelingen.

Ware verlossing valt of staat met onvoorwaardelijke overgave aan de dataleer

Ter verspreiding van het dataïsme en ter bevordering van uw en ons

algoritmisch welzijn, dient u zich bij toetreding tot onze gemeenschap wel aan bepaalde regels te houden. Gebruikersvoorwaarden noemen wij die: bepalingen die u ongezien accepteert, en die wij op ieder gewenst of ongewenst moment kunnen veranderen. Zo bewaart de orde der Grote Datascheppers bijvoorbeeld al uw zoekopdrachten en andere te identificeren gebruikersinformatie voor onbepaalde tijd.

Wij, de Grote Datascheppers, mogen al uw inhoud gebruiken voor onze bestaande en toekomstige diensten en we behouden ons het recht voor uw persoonlijke informatie te delen met andere partijen. Het valt bovendien niet uit te sluiten dat wij u in voorkomende gevallen onderwerpen aan [sociale experimenten](#). Door uw informatievoorziening te manipuleren, onderzoeken wij hoe dit uw gedrag en uw gemoed beïnvloedt. Dit alles ter optimalisering van onze liturgische datavering en ter zalving van uw ziel.

Ware verlossing valt of staat met onvoorwaardelijke overgave aan de dataleer. Wij zijn de poortwachters van alle informatie en kennis die voorhanden is. Die oude goddelijke Voorzienigheid verbleekt bij de inzichten die wij opdoen. ‘Data maken vrij’, staat er dan ook in onzichtbare letters boven onze tempels in Silicon Valley geschreven. In onze gemeenschap is iedereen welkom en toegang is gratis. Uw ziel is namelijk ons geluk en de redding van de mensheid is nabij.

Tot zover de blijde boodschap van onze ‘Silicon Valley’-evangelisten. Hoewel zij het hele jaar door hun voet tussen uw digitale deur houden, kan ik me toch niet aan de indruk onttrekken dat de legitimiteit en geloofwaardigheid van hun heilsleer steeds vaker en in steeds bredere kring in twijfel wordt getrokken. Sterker nog: 2017 lijkt in veel opzichten een kanteljaar.

Mede aangejaagd door de invloed van nepnieuws op de verkiezing van Trump en op de Brexit, werd het digitale kerkvolk in toenemende mate [gemobiliseerd](#) om in opstand te komen tegen zijn meest eminente voorgangers. In de Verenigde Staten belandde de Silicon Valley-clerus zelfs in het [beklaagdenbankje](#) van het Amerikaanse Congres. En elders spijkerde een eigentijdse Luther — de Ierse hoogleraar en auteur John Naughton — [95 stellingen](#) op de deur van de technokerk in een poging om de misstanden aan te kaarten.

Maar misschien wel de betrouwbaarste aanwijzing dat het verlossingsverhaal van ‘The Valley’ z’n houdbaarheid verliest, komt van ingewijden van het eerste uur die publiekelijk van hun geloof afvallen. [Tim Berners-Lee](#) (grondlegger van het wereldwijde web), [Tristan Harris](#) (voormalig productfilosoof van Google), [Sean Parker](#) (medeoprichter van Facebook) en zeer recent [Chamath Palihapitiya](#) (oud Facebook-topman, verantwoordelijk voor de gebruikersgroei van het platform) waarschuwen allemaal dat de heilsleer die zij eertijds aanhingen in veel opzichten

een dwaalleer is gebleken.

De kern van hun kritiek — of de reden van hun bekering, zo u wilt — laat zich in één zin samenvatten: het Californische high-tech-genootschap ondermijnt de democratie en de sociale cohesie (denk aan de verspreiding van nepnieuws en hoe dit het wantrouwen en de tweespalt voedt); de diensten die zij aanbieden kapen uw brein en aandacht, zijn buitengewoon verslavend en dienen vooral ter manipulatie van uw gedrag. Dit alles is het gevolg van een pervers verdienmodel, in gang gehouden door een even geraffineerde als alomvattende digitale biechtcultus.

De vraag is natuurlijk in hoeverre wij, het digitale voetvolk van het informatietijdperk, gehoor kunnen geven aan de boodschap van de klokkenluiders. Met andere woorden: wat moeten we doen? Een deel van het antwoord op die vraag ligt bij de overheid. Er bestaat namelijk zoets als een sociaal contract. Dat wil zeggen dat wij een deel van ons recht op zelfbeschikking uitbesteden aan de staat — bijvoorbeeld het recht om geweld uit de oefenen — in ruil voor de bescherming van onze integriteit. We zijn echter naakter dan ooit; doordat de missionarissen van Facebook en Google onze gedachten kunnen lezen, staat onze mentale integriteit op het spel.

Wanneer de overheid deze vergaande inbreuk op onze persoonlijke leefsfeer toestaat — zij het uit goedwil, misverstand of onvermogen — dan verbreekt zij daarmee het maatschappelijk verdrag én ondermijnt ze haar eigen legitimiteit. Dat Frankrijk overweegt een [leeftijdsgrens in te stellen](#) voor het gebruik van sociale media en dat het Franse agentschap voor dataprotectie [WhatsApp verbiedt om data te delen](#) met moederbedrijf Facebook, kan dan ook gezien worden als een poging om recht te doen aan ‘Le Contrat Social’.

Datahandel is als een vorm van mensenhandel te beschouwen

Maar wat mij betreft gaat dit niet ver genoeg. Er is veel voor te zeggen om een moratorium in te stellen op de commerciële handel in persoonsgegevens. Datahandel is als een vorm van mensenhandel te beschouwen: ze gaat ten koste van onze handelingsbekwaamheid en onze zelfbepaling. Het maakt ons tot slaaf van de (commerciële) belangen van alziende datapredikers. Er dient een breed maatschappelijk debat geëntameerd te worden over de vraag van wie al die gegevens eigenlijk zijn, en hoe wij ons digitale onderkomen wensen in te richten.

Tegelijkertijd hebben wij zelf ook een verantwoordelijkheid. Voor virtuele kerkgangsters is het zaak hun handelen af te stemmen op hun geweten. De misstanden zijn bekend, onwetendheid is geen excuus, en dus zal een ieder zijn of haar eigen afweging moeten maken. Wat betekent het om op duurzame wijze

gebruik te maken van digitale voorzieningen? Dragen diensten als Facebook bij aan de leefbaarheid van onze digitoop in het algemeen en aan mijn welzijn in het bijzonder? Of kan ik beter op zoek naar alternatieven?

Er bestaat een klassiek spiritueel ritueel dat daarbij behulpzaam kan zijn: die van de ascese. Al drie jaar lang voer ik een [digitaal onthoudingsexperiment](#) uit met mijn studenten aan de Bildung Academie. Beslist niet met de bedoeling om ze in digitaal geheelonthouders te veranderen, maar wel als onderdeel van een algemeen vormingsideaal dat de vraag naar het goede leven centraal stelt. Oftewel: welke rol spelen digitale media in mijn alledaagse bestaan, en hoe kan ik me op een [gewetensvolle, vrije en verantwoorde wijze](#) verhouden tot de schermwereld?

De resultaten zijn bemoedigend: een week digitaal detoxen werkt bevrijdend, levert een schat aan inzichten op en leidt bij meniggen tot een verandering van het schermgedrag. Het draagt, kortom, bij aan een kritisch digitaal bewustzijn.

Na het kanteljaar 2017, zou 2018 zomaar een jubeljaar kunnen worden. Een jaar waarin de almacht van de tech-titanen verder uitgedaagd en beteugeld wordt. Of dat gebeurt is deels aan onze bestuurders, wetgevers en waakhonden. Maar het is vooral aan ons. Uiteindelijk zal de digitale gemeenschap zelf het technodeterminisme van hun huidige voorgangers moeten weerstaan, of de rug toe keren. Hoe? Door alternatieve stromingen die uw integriteit [wél waarborgen](#) te omarmen of door uw [digitale kuisheidsgordel wat strakker aan te trekken](#).

Voorlopig wens ik u een smartphone-vrij kerstmaal toe, en een even rebels als vrolijk 2018!